

Denne artikkelen kan kopieres fritt og viderefremidles til andre.

En forutsetning er at navn på utgiver (Strinda historielag), årbokas årstall og forfatter(e) oppgis.

Det må ikke foretas endringer i artiklene.

Det er ikke tillatt å skanne eller kopiere bilder i bøkene for bruk i andre sammenhenger.

Issaging på Vikerauntjønna i gamle dager.

Av Asbjørn Johansen

En næringsgren som for lengst hører fortiden til, men som tross alt fortjener sin rettmessige plass i vår lokalhistorie, var produksjon og omsetning av naturis. Hver vinter, fra først på 1930-tallet og til begynnelsen på 1960-tallet, var det stor aktivitet på Vikerauntjønna. Issagerne sto på rekke og rad og dro sine lange groptinnede sager opp og ned i fine rytmiske bevegelser. Det så lett og elegant ut på avstand, men kom du sagerne nærmere inn på livet, skjønnte du snart at dette yrket var et slit og en stor fysisk

påkjenning. Ryggene ble temmelig møre etter mange tusen bøyninger i løpet av en lang arbeidsdag, og armmusklene verket ikke mindre. Men dette var nå en gang arbeidsmannens kår i de såkalte "gode, gamle dager."

Det sier seg selv at produksjonen av naturis var en sesongpreget geskjeft, med toppaktivitet i forbindelse med de store skrei- og sildefiskeriene på etterjulsvinteren. Nicolai Dahl var blant de største forbrukerne av naturis. Etter at han utviklet sin egen kuldeblanding av is og salt, som gjorde det mulig å sende fersk sild

Issagere av førkrigsgenerasjonen. Fra venstre: Paul Brun, Leif Auran, Einar Mortensen, Peder Stamnes, en ukjent, Erling Auran, Andreas Hugås, Olaf Gjervan, Hugås sen. og Olaf Mortensen. Bildet er tatt like øst for gården Tjønna, som på den tiden var eid av Olaf Gjervan. Bildet er fra ca. 1936. Bilde utlånt av Agnar Auran.

En av bilene som ble brukt til transport av is. Det var langt mer beskjedne dimensjoner over tredve-årenes lastebiler enn dagens. Personene på bildet er fra venstre: John Farbu, bileieren Ole Bromseth og Paul Moen. Mannen som står ved bilens front, er ukjent. Bildet er tatt på førjulsvinteren under en barfrostperiode. Bilen står med fullt lass på den dypfryste myra uten å synke nedi. Bilde utlånt av Ole Georg Bromseth.

over lange avstander, ble Nicolai Dahls anlegg på Brattøra et sentralt mottakssted for sildefisket langs hele Møre- og Trøndelagskysten. Når sildesesongen var på topp, lå det fullastede frakteskuter som ventet på bli losset tett i tett i havnebassenget. Issagerne på Vikerauntjønna og de mange lastebilene som gikk i skytteltrafikk, hadde sin fulle hyre med å tilfredsstille den voldsomme etterspørselen etter is.

Vikerauntjønna, som ligger kloss inntil Jonsvannsveien, lå særlig gunstig til både med sin nærhet til markedet, høyde

over havet og lette adkomst til bilvei. Eieren av tjønna, Karl Selmer på Overvik, så de store mulighetene som nettopp lå i den bynære beliggenheten og de ideelle transportmulighetene. Det var heller ikke nødvendig med de helt store investeringene for å kunne nyttiggjøre seg det fine selvproduserende råstoffet, som isflaten på Vikerauntjønna i virkeligheten var. På den tiden var også vinterne normalt stabile med lange og til dels strenge kuldeperioder. Isen la seg allerede i midten av oktober, og med barfrost frem til jul ble iskvaliteten ypperlig. Den fine sterke stålisen gjorde det derfor mulig å

starte saging mens isen enda var relativt tynn, men tålte den røffe behandlingen den ble utsatt for både ved opplasting og transport.

Etter hvert som isen ble tykkere utover vinteren, ble sagingen tyngre og mer krevende. Spesielt gjorde dette seg gjeldende på slutten av sesongen, når isen hadde nådd sin maksimale tykkelse. Det var derfor viktig å holde redskapen i skikkelig stand, slik at den negative effekten av tykkere is ble oppveid av skarpe og skikkelig vikede sager. Ikke minst var det siste spesielt nødvendig for å hindre at sagsporet i isen ble for trangt, slik at sagbladet kom i klemme. Dette er

jo et velkjent fenomen ved felling av trær med håndsag, men også den glatte isflata kan suge seg kraftig fast, hvis viken enten mangler helt eller er for dårlig.

Før selve sagingen kunne begynne ble isflata merka opp slik at blokkene fikk nøyaktig samme størrelse. Dette var viktig for transporten av isen, for blokkene måtte stues så kompakt som mulig på bilens lasteplan for å hindre at de skulle slingre under kjøringen på glatte og svingete Strindaveier. Til oppmerkingen av sagfeltet ble det brukt ei lang rett trefjøl, eller rei som det heter på fagspråket. Denne ble lagt på isen parallelt

Issagere av krigs- og etterkrigsgenerasjonen. Fra venstre: Gustav Trøan, Anton Størseth, Gudbrand Trøan, John Farbu, Birger Evensen, Toralf Farbu og Paul Moen. Bildet er tatt like ved eiendommen Kjønnberg, som i dag eies av Erling Berg. Bilde utlånt av Ole Georg Bromseth.

Glade sagere i aksjon. Det var tydeligvis barske karer når de kan opptre med oppbrettede skjorteermer på vinters tid. Fra venstre ser vi Birger Evensen, John Farbu, Gudbrand Trøan, Anton Størseth og Gustav Trøan. Bildet er tatt på nordsiden av Vikerauntjønna, like ved Jonsvannsvegen. Bilde utlånt av Ole Georg Bromseth.

med og i passe isblokk lengder fra sagra-ka. Med en skarp båtshake ble det ripet i isen langs hele reia. Dette var oppmerkingen av langskjæret. Med et tilpasset breddemål ble det hugd et hakk i isen med øks for oppmerking av hver enkelt isblokk. Når oppmerkingen var ferdig, plasserte hver mann seg på linje ved siden av hverandre og med to blokkers mellomrom. Dette var nødvendig for å få skikkelig armslag under sagingen. Det korteste sagskjæret gikk fra iskanten og inn til den langsgående ripa, hvor det var viktig å avslutte sagingen med et mest mulig loddrett snitt.

Når ca halvparten av råklengden på denne måten var sagt ferdig, ble en mann satt på langskjæret for å sage blokkene fri fra isflata. Isblokken i enden på langskjæret ble stappet løs med et skarpt spett, for at det skulle bli mulig å komme til med saga. Etter hvert som blokk etter blokk ble sagt løs fra isen, ble de fløtet med båtshake ned til opptrekks-plassen, hvor de først ble dradd opp på isen med ei stor stålsaks og videre opp på lasteplanet til en ventende bil ved hjelp av en skråstilt treslisk. To mann, en på hver side av slisken, hugg tak i isblokka med iskroker og dro den med

håndmakt opp på lasteplanet, hvor den ble reist på høykant for å gi plass til så mange blokker som mulig. Dette var et forferdelig slit som krevde både sterke armer og en sterk rygg. For å bedre arbeidssituasjonen for "bilfolket" anskaffet Selmer omsider en såkalt "kjerrat" eller transportbånd som ble drevet av en elektromotor. Strøm ble tatt direkte ned fra lavspentlinjen som gikk like forbi Vikerauntjønna. "Kjerraten" lettet ikke bare arbeidet, men økte også lastekapasiteten.

For å imøtekomme behovet for is på sommers tid bygde Selmer et stort lagerhus like ved Osbakken. Når isen på Vikerauntjønna på etterjulsvinteren hadde nådd en ideell tykkelse for lagring, og sild- og skreisesongen var på hell, ble en del av mannskapet satt til å sage is for oppfylling av lagerhuset, eller ishuset som det populært ble kalt. De lokale bøndene hadde her en kjærkommen at-åtnæring i det transporten av isblokkene fra tjønna og frem til ishuset foregikk med hest og slede. De lave sledene var ideelle til transport av tunge isblokker. De var lette å laste både på og av, og de glatte stålmeiene ga liten friksjon på godt vinterføre. Da - som i våre dager - var forholdet mellom hest og barn det aller beste. Når småguttene i nærmiljøet vel var kommet hjem fra skolen, var veien kort ned til Vikerauntjønna, hvor de meldte seg som frivillige kusker. Det kunne oppstå mang en småkrangel om hvem som skulle få æren av å kjøre islassene fra tjønna og frem til lagerhuset.

Selve ishuset var plassert ved foten av bakken og like inn til veien. Etter hvert som lageret ble fylt opp, ble trerennene eller sliskene som ble brukt til transport av isblokkene fra sleden og inn på lageret, flyttet lengere og lengere opp i bakken, slik at det alltid var en passe helling fra veien og inn mot lagerhuset. Blokkene gled derved av egen tyngde inn til lagerplassen, og lettet arbeidet betydelig for de som jobbet i ishuset. Om islageret var plassert der det sto ved en tilfeldighet, eller om byggherren bevisst hadde sett de mulighetene den relativt bratte bakken hadde som et gratis løfteapparat, er ikke godt å si. En både enkel og genial transportløsning var det uansett. Etter hvert som islageret ble fylt opp, ble store mengder sagflis lagt som isolasjon over isen for å hindre en for rask avsmelting når sommervarmen satte inn.

I 1936 kjøpte Selmer Trondhjem Iscompani A/S og fikk dermed hånd om detaljsalget av naturis til de mange forbrukergrupper som hadde et eller annet kjølebehov som skulle dekkes. Knust is ble levert til hoteller og storkusholdninger, slakterier, meierier, fiskegrossister og de mange privathusholdninger som hadde sine små iskasser til oppbevaring av lett bederverlige matvarer. De mange tonn is som lå lagret i ishuset ved Osbakken, fikk ben eller bilhjul å gå på, og lageret ble tømt i løpet av sommeren.

Men etter hvert som kjøle- og fryseteknikken ble mer avansert og utbredt, av-

tok behovet for naturis gradvis. Da Selmer på 1950-tallet anskaffet en motorsirkelsag gjorde også dette sitt til å overflødiggjøre de manuelle sagerne. Da siste islass fra Vikerauntjønna til Trondheim gikk på etterjulsvinteren 1961, senket stillheten seg for alltid over en iskald, men allikevel trivelig arbeidsplass. Klimaendringen har også gjort sitt til at isen på Vikerauntjønna er blitt usikker selv midtvinters. En epoke er for alltid over, men betydningen av det som en gang har vært, men som aldri kommer tilbake, er det imidlertid ingen

grunn til å glemme. Her har uten tvil de lokale historielagene en viktig oppgave, som de er godt skikket til å løse. Det er utrolig mye verdifull lokalhistorisk kunnskap den enkelte sitter inne med, hvis bare noen tar seg tid til å samle inn stoffet. men dette må gjøres mens de eldre generasjoner enda er på denne siden av evigheten.

Asbjørn Johansen vokste opp på Sæterbakken ved Vikerauntjønna og bor der fortsatt.

Motorsaga er i full aksjon med “sagfører” Toralf Farbu som operatør. Dette bildet er tatt i sydvestre enden av tjønna med Strindamarka i bakgrunnen. Bilde utlånt av Ole Georg Bromseth.